

послабили себе”[7,с. 23]. В цьому ж уривку йдеться про те, що Агесілай не був причетним до укладення цього миру. Анталкід же діяв всупереч політиці Агесілая та, уклавши договір з персами, покрив себе вічною ганьбою. Проте таке повідомлення виглядає малоімовірним. Навряд чи Анталкід діяв на свій розсуд без згоди з Агесілаєм, який на той час був найавторитетнішою політичною фігурою Спарти. Також суперечить цій тезі й той факт, що саме Агесілай методом військового залякування примушував поліси Коринфського союзу підписувати договір[9, V.1.34]. До цих тез також слід додати, що для Афін договір носив компромісний характер. Трактатування умов царського миру, як антибеотійського договору дозволяє зрозуміти хід подальших подій, а саме захоплення ФебідомКадмеї.

Отже після Пелопоннеської війни до влади в Беотійському союзі приходять група політиків які були вороже налаштовані до Спарти. Вони поступово впроваджують свій зовнішньополітичний курс. Вдало скориставшись відсутністю значних лакедемонських контингентів та загальногрецьким невдоволенням Спартанською політикою Фівам вдалося створити потужну коаліцію. Беотійський союз домігся значних успіхів і на полях битв. Так, саме від беотійської зброї загинув головний архітектор спартанської перемоги у Пелопоннеській війні полководець Лісандр. Хоча Спарті і вдалося отримати перемоги у великих сухопутних битвах це не дало змоги виграти у війні. У кожній битві найсильніший супротив лакедемонському ополченню давали саме беотійці. Але те що не вирішила зброя вирішало слово дипломатів. Спарті вкотре вдалося скористатися перською підтримкою і таким чином знову ствердити свою гегемонію над Елладаю. Отже не дивлячись на усі успіхи політики Фів зовнішньополітичний курс Беотійського союзу в цей період зазнав краху.

Список використаних джерел

1. Дэвис Дж. К. Демократия и классическая Греция / Пер. с англ. Н. Н. Трубниковой. Под ред. И. А. Оказова. – М.: “Российская политическая энциклопедия”, 2004. – 295 с.
2. Суриков И. Е. Солнце Эллады: история афинской демократии. – СПб., 2008. – 359 с.
3. Оtryvok из “Греческой истории” найденный в Оксиринхе // Ксенофонт. Анабасис. Греческая история / Ксенофонт. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – С.488–502.
4. Можайский А. Ю. Внешнеполитический курс Фиванского полиса в классический период. – М., 2007. – 231 с.
5. Buck R. J. Boiotia and the Boiotian League, 432–371 B.C. – Edmonton, 1994. – 206 p.
6. Margaret Cook. Ancient Political Factions: Boiotia 404 to 395 // Transactions of the American Philological Association. – 1988. – Vol.118. – P.57–85.
7. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. В 2 т. / Изд. подг. С. С. Аверинцев, М. Л. Гаспаров, С. П. Маркиш. Отв. ред. С. С. Аверинцев (Серия “Литературные памятники”). 2–е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1994. – Т.1. – 704 с.; Т.2. – 672 с.
8. Павсаний. Описание Эллады // В 2–х т. Пер. С. П. Кондратьева. – М., 1938. – Т.1. – 364 с.; 1940. – Т.2. – 592 с.
9. Ксенофонт. Анабасис. Греческая история / Ксенофонт. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 638 с.
10. Osborne R. Classical Greece 500–323 B.C. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 271 p.
11. Диодор Сицилийский Историческая библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://simposium.ru/ru/node/863>
12. Лурье С. Я. Комментарий к Греческой Истории Ксенофонта // Ксенофонт Анабасис. Греческая история

/ Ксенофонт. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – С.503–630.

13. Бузескуль В. История Афинской демократии. – СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1909. – 468 с.

References

1. Djevis Dzh. K. Demokratija i klassicheskaia Grecija / Per. s angl. N. N. Trubnikovoj. Pod red. I. A. Okazova. – M.: “Rossijskaja politicheskaia jenciklopedija”, 2004. – 295 s.
2. Surikov I. E. Solnce Jellady: istorija afinskoj demokratii. – SPb., 2008. – 359 s.
3. Otryvok iz “Grcheskoj istorii” najdenyj v Oksirinhe // Ksenofont. Anabasis. Grcheskaja istorija / Ksenofont. – M.: AST: Astrel’, 2010. – S.488–502.
4. Mozhajskij A. Ju. Vneshnepoliticheskij kurs Fivanskogo polisa v klassicheskij period. – M., 2007. – 231 s.
5. Buck R. J. Boiotia and the Boiotian League, 432–371 B.C. – Edmonton, 1994. – 206 p.
6. Margaret Cook. Ancient Political Factions: Boiotia 404 to 395 // Transactions of the American Philological Association. – 1988. – Vol.118. – P.57–85.
7. Plutarh. Sravnitel’nye zhizneopisanija. V 2 t. / Izd. podg. S. S. Averincev, M. L. Gasparov, S. P. Markish. Otв. red. S. S. Averincev (Serija “Literaturnye pamjatniki”). 2–e izd., ispr. i dop. – M.: Nauka, 1994. – T.1. – 704 s.; T.2. – 672 s.
8. Pavsanij. Opisanie Jellady // V 2–h t. Per. S. P. Kondrat’eva. – M., 1938. – T.1. – 364 s.; 1940. – T.2. – 592 s.
9. Ksenofont. Anabasis. Grcheskaja istorija / Ksenofont. – M.: AST: Astrel’, 2010. – 638 s.
10. Osborne R. Classical Greece 500–323 B.C. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 271 p.
11. Diodor Sicilijskij Istoricheskaja biblioteka [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://simposium.ru/ru/node/863>
12. Lur’e S. Ja. Kommentarij k Grcheskoj Istorii Ksenofonta // Ksenofont Anabasis. Grcheskaja istorija / Ksenofont. – M.: AST: Astrel’, 2010. – S.503–630.
13. Buzeskul’ V. Istorija Aφinskoj demokratii. – SPb.: Tipografija M. M. Stasjulevicha, 1909. – 468 s.

Kiriakov A. E., Student of the Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), alexkiriakov@gmail.com

The Foreign policy of The Beotian League in 404–387 B.C.

This article is devoted to main issues of foreign policy pursued by Beotian League. Author tried to link Greek political history of this period with Thebes and Beotian League in general. Author highlights confrontation between Beotian League and Sparta and reconstructs the main struggles of that period.

Keywords: *The Beotian League, the foreign policy, Sparta, Thebes, Ismenias, Agesilaus.*

Kirijakov A. E., student исторического факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), alexkiriakov@gmail.com

Внешнеполитический курс Беотийского союза в 404–387 гг. до Р.Х.

Рассмотрены проблемы внешней политики проводимой Беотийским союзом. Автор делает попытку связать Греческую политическую историю указанного периода с Фивами и Беотийским союзом в целом. Автор освещает конфронтацию между Беотийским союзом и Спартой и реконструирует главные битвы данного периода.

Ключевые слова: *Беотийский союз, внешняя политика, Спарта, Фивы, Исмений, Агесилай.*

* * *

УДК 329/78(477.83/86)

Папенко Є. М.
аспірант кафедри новітньої історії України,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), jenuya-papenko@mail.ru

Діяльність українського сокільського товариства за головування В. Нагірного (1894–1900 рр.)

Розглядається діяльність українського молодіжного товариства “Сокіл” за головування В. Нагірного. Підкреслено роль В. Нагірного у зародженні українського сокільського руху в Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Проаналізовані причини створення сокільських товариств та вплив

чеського й польського сокільства. Розкрито вплив соціально-політичних процесів, які відбулись на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст., на зародження та розвиток сокільства. Розглянуто гімнастично-спортивну, протипожежну та культурно-просвітницьку діяльність українського молодіжного товариства "Сокіл" у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Висвітлено форми та засоби фізичного виховання. Акцентовується увага на значенні гімнастики та спорту для українського народу напередодні Першої світової війни. Розглянуто політику польського намісництва в Галичині щодо активізації діяльності українського гімнастично-спортивного руху на межі XIX–XX ст.

Ключові слова: сокільський рух, молодіжні товариства, Східна Галичина, національно-визвольна боротьба, державотворчі процеси.

Боротьба за українську державність посідає значне місце в історії українського народу. Наприкінці XIX – початку XX ст. велику роль у боротьбі за українські національні інтереси відіграло західноукраїнське населення, створивши численні молодіжні товариства, які стали основою українського війська – Легіону Українських січових стрільців. Особливий інтерес викликає діяльність української молодіжної організації "Сокіл", яка відіграла вагомий роль у національно-патріотичному вихованні західноукраїнського населення.

Дослідження історії українського сокільського руху активізувалось в основному з проголошенням Україною незалежності. Це, насамперед, праці В. Леника [8], І. Андрухова [1], О. Вацеби [3], Б. Трофим'яка [12] та ін. Проте згадані праці не позбавлені окремих недоліків щодо розкриття діяльності молодіжних товариств. Так, наприклад, автори акцентували увагу тільки на фізичному, гімнастичному чи військово-патріотичному спрямуванні молодіжних товариств, обминаючи або побіжно висвітлюючи інші аспекти діяльності українського руху.

Метою дослідження є аналіз джерел та літератури, які дають можливість дослідити внесок В. Нагірного у зародження та діяльність українського сокільського руху у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст.

Ідея необхідності виховати українське молоде покоління через засоби фізичної культури, з'явилася у середовищі української інтелігенції та мала певне підґрунтя для втілення на західноукраїнських землях. В складних соціальних умовах, зважаючи на проблему денационалізації українців, "відродити широкі маси селянства й виховати нове сильніше покоління могла тільки руханка" писав Т. Франко [13, с. 23]. Саме тому, відомий український громадський діяч В. Нагірний з 70-х рр. XIX ст. став поширювати сокільську ідею серед українців Східної Галичини.

Процес створення українського товариства "Сокіл" відбувався повільно. Це пояснюється тим, що українське населення Львова та окремі національні провідники ще не розуміли, що на першому етапі своєї діяльності лише спортивне сокільське товариство може активізувати населення до громадської роботи. Українська громадськість була позбавлена можливості знати про те, що в Німеччині вже від 1800 р. існували подібні гімнастично-спортивні товариства, які сприяли патріотичному пробудженню німецького народу та зростанню його громадянської активності. "Тодішнє наше громадянство прямо обидилося, розгнівалося на Лаврівського, почувши про його заходи коло основи руханкового товариства, киплячи собі з його сфіксованої ідеї, та милосердячись над безталанним

ширителем сокільської думки. Нащо нам "Соколи"? – питали одні – хіба ми поляки, чи чехи, щоби забавлятися такими дурницями? То що іншого поляки, мають гроші, мають силу, то треба їм і Соколів!.." – такими були погляди широкого українського загалу [3, с. 20; 12, с. 76].

Певні зміни у Львові настали в 90-х рр. XIX ст. 17 липня 1892 р. у залі Народного Дому у Львові відбулися збори під головуванням учителя гімнастики Бучацької гімназії Онуфрія Геціва. У роботі зборів приймали участь В. Лаврівський, І. Кулачковський, студент філософського факультету Львівського університету І. Яричевський. Збори відкрив В. Кулачковський. У своїй промові він наголосив на тому, що українська нація закута в залізні кайдани, які нелегко розірвати і далі "нам треба залізної сили і тому мусимо набрати такої сили, а тоді пірвемо кайдани (...). Бракує нам товариства, що вчить розвивати силу кожного українця зокрема. Лучити українців разом, щоб була велика непереможна сила. Таке товариство маємо заснувати" [2, с. 5].

На засіданні Загальних зборів В. Лаврівський виступив із пропозицією про затвердження назви новоутвореного товариства. Так, серед запропонованих варіантів назв молодіжного руху були: "Січ", "Львівська Січ", "Галицький Лев", "Руський Лев", "Український Лев". Більшість членів засідання схилилася до назви "Січ", мотивуючи це тим, що сокільські товариства мали продовжити діяльність українського козацтва. Крім того, як зазначала ця більшість, чимало місцевих українців були нащадками козаків та оселилися на західноукраїнських землях після ліквідації Запорозької Січі і пам'ятали ще свій родовід. Однак В. Нагірному та В. Лаврівському вдалось переконати членів Загальних зборів та взявши за основу всеслов'янську сокільську ідею, прийняти рішення назвати новоутворене товариство "Соколом" [19, с. 188]. Було також досягнуто компромісне рішення. Так, у статуті організація офіційно називалася "Соколом", але якщо керівники місцевих філій прагнули називати себе січовиками, а свої товариства "Січами", то керівництво львівського "Сокола" мало лояльно ставитись до цього [8, с. 100].

Варто зазначити, що організатори українських сокільських товариств перейняли від чеського "Соколу" ідеї національної єдності, прагнення до свободи, державної самостійності, культурного розвитку, фізичного виховання молоді, тим самим аби підвищити рівень національної свідомості українців. Львівський "Сокіл" В. Нагірного та В. Лаврівського прагнув до активізації та консолідації української нації. Організатори українського сокільського руху відкидали класові, станові та конфесійні відмінності між своїми членами та намагалися виховати справжніх українських патріотів та борців за українську державність. Патріотичне гасло чеських "Соколів": "Гартуймося! Одиниця ніщо – цілісність усе! На думці Батьківщина, в серці відвага, у раменах сила!" було дещо змінене та розширене В. Лаврівським. Так, патріотичні гасла українського "Соколу" були такими: "В здоровому тілі здорова душа!", "Всі за одного і один за всіх!", "Все вперед!", "Не плачем, а мечем!", "Не лебедіти, а працювати!". У гімні українських сокільських

товариств був заклик: “Боротись будемо, соколи всі ми, за нашу святу Україну!”, а кредом товариства було: “Міцне й суцільне зосередження гармонійно зрізничкованого суспільства – нації” [17, арк. 16].

Спіраючись на засади національно-визвольної боротьби слов'янських народів, у 1892 р. В. Нагірний та В. Лаврівський розробили статут українського “Соколу”, головне завдання якого полягало у “побудові соборної України, яка б не зазнавала національного, політичного та духовного гноблення” [15, арк. 3]. Спрямовуючи свою діяльність у галузь фізичного виховання, український сокільський рух прагнув “розбудити і плекати в громадянстві рухливість, товариськість, народну свідомість за поміччю руханки, змагу (спорту – Авт.), руханкових ігор і забав пласту, мандрівництва”, а протипожежною діяльністю – виховати “єдність і послух, витривалість і почуття обов'язку” [14, арк. 2].

Однак галицьке намісництво довго не затверджувало статут українського сокільського товариства. Двічі влада відхиляла його, хоч це був практично переклад чеського статуту, яким користувалися і польські товариства в Галичині та в інших країнах. Статут українського гімнастично-спортивного товариства “Сокіл” був затверджений лише 26 липня 1893 р. австрійським міністерством внутрішніх справ (наказ №18026) і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р. (наказ №62583) [4, с. 23]. Незважаючи на перепони австрійської адміністрації та польських політичних чинників, все ж таки 11 лютого 1894 р. у Львові в будинку “Бесіди” відбулись перші загальні збори членів товариства “Сокіл”. Саме з цього часу починається історія організованого українського сокільського руху на західноукраїнських землях.

Головою новоутвореного товариства “Сокіл” було обрано В. Нагірного, а його замісником В. Лаврівського. Львівський “Сокіл” проголошувався як товариство широкого культурного спрямування, доступне усім хто бажає стати його членом [6, с. 191]. Демократичний характер діяльності “Сокола” підтверджує й аналіз усіх протоколів засідань і загальних зборів українського молодіжного товариства. В. Нагірний – один із засновників “Сокола” вбачав, що дане товариство має знаходитися на одному щаблі з такими наявними, вагомими та відомими на той час українськими інституціями, як “Просвіта”, “Народна торгівля”, “Дністер” та ін.

Саме з цього часу із закликком “Бодрімося!” і розпочалась історія організованого українського сокільського руху на західноукраїнських землях. Про відкриття у Львові українського сокільського товариства широко повідомляла преса. Як підкреслив один із організаторів українського сокільства – В. Лаврівський, чехи з пильністю стежили за розвитком українського сокільства та підтримували поширення сокільських ідей серед слов'янських народів. Так, перша публічна згадка про заснування українського “Сокола” з'явилася саме в чеському “Sborniky Sokolnim” в статті доктора Й. Шайнера “Nasehesla” [7, с. 3]. В українських періодичних виданнях зазначалося, що під час виборів першого голови товариства, Євген Барвінський запропонував кандидатуру професора Володимира Шухевича, на що той, відмовився на

користь Василя Нагірного – директора спілки “Народна торгівля”. Газета “Діло” подала відомості про перебіг перших зборів щойно заснованої організації. Характерна особливість, що відразу сприяла широкому зацікавленню “Соколом” – до сокільської ідеї, як до перспективної й прогресивної в українських справах прихильно поставилася передова академічна молодь й окремі представники громадсько-політичного життя.

Сокільська система виховання заохочувала українців своєю демократичністю, гармонійним поєднанням духовності й тілесності, сприяла національному самоутвердженню. Сама назва товариства “Сокіл” була привабливою для широкого загалу, адже як пояснювали організатори сокільського руху – “сокіл – шляхетний птах, з бистрим зором і могутніми крилами, неперевершеною швидкістю лету, а в геральдиці виступає як символ сміливості, шляхетности та символ свободи і змагу” [6, с. 191].

Як зазначали організатори українського сокільського руху: ““Сокіл” – це не лише тіловиховне товариство, але і засіб до пробудження народної свідомості та піднесення тілесної і духовної сили цілого народу” [16, арк. 3]. Кожний, хто прагнув вступити до українського “Соколу”, повинен був скласти присягу, зміст якої був наступним: “Прирікаю для добра Української нації, чесно і совісно виконувати свої обов'язки в українському сокільстві і повисуватися усім наказам Сокільській Старшині” [16, арк. 3].

Передусім зацікавленість до діяльності українського “Соколу” виявляла молода українська інтелігенція Львова. Прихильниками та активними членами “Сокола” в перші роки його існування були Богдан Лепкий (в майбутньому талановитий літератор), Іван Белей (редактор газети “Діло”), Юрій Тобілевич (син І. Карпенка-Карого), Осип Коциловський (в майбутньому доктор теології), Ярослав Вінцовський (композитор), І. Крип'якевич (відомий історик), М. Шухевич (доктор юридичних наук, відомий адвокат) та ін. Дещо згодом до молодіжного товариства “Сокіл” стала залучатися і молодь. Це були насамперед учні шкіл, гімназій та студенти – сини І. Франка Тарас, Петро та Андрій, а також Степан Гайдучок, Михайло Рудницький, Олена Степанів, Роман Сушко та ін.

Активна участь діячів української інтелігенції в сокільському товаристві у перші роки його становлення, сприяла залученню до лав “Соколу” широких верств українського населення. Так, якщо у перший рік своєї діяльності товариство нараховувало 121 чол., з яких заняття відвідувало 76, то вже на 1895 р. кількість членів збільшилась до 208, серед яких 26 членів були ремісниками, купцями, адвокатами, службовцями, священиками [4, с. 23]. Як підкреслював М. Грушевський: “у сфері освітній і народно-організаційній дав себе знати незвичайний розвій читальень Просвіти і товариств гімнастичних, т.зв. “Січей” і “Соколів”, які нечувано зворушили народні маси, розбудили в них бажання знання, освіти, інстинкти організації й солідарності” [11, с. 733].

Перші засідання старшин товариства відбувалися в приміщеннях товариства “Зоря”, або в кімнатах “Народної торгівлі”. Однак уже VI засідання старшин, що відбулося 15 березня 1894 р. – у власному

приміщенні у будинку по вул. Підвальній 7 (м. Львів) [3, с. 27].

У перші роки існування, діяльність львівського “Сокола зводилася до організаційної та гімнастичної. Найвищим органом товариства були Загальні збори. На зборах вирішувалися основні напрямки діяльності організації, обирали старшину та голову товариства. Сокільський старшина вирішував усі нагальні проблеми, а голова – керував усіма практичними справами. Загальні сокільські збори проходили на добровільних, демократичних засадах, колективно й відкрито. Варто зазначити, що 18 лютого 1894 р. на другому засіданні сокільських зборів була ухвалена постанова про проведення з 1 березня перших занять з гімнастично–спортивної підготовки молоді.

Важливими для вирішення були і інші питання. Так, на засіданні сокільських зборів було вирішено як має відбуватися процес прийому та виходу членів з товариства. Ці організаційні заходи вирішувались на засіданні старшини “Сокола” загальним голосуванням. Участь у товаристві вимагала певних членських внесків. Кожний член товариства, який сплатив місячну платню, мав право тричі на тиждень відвідувати гімнастичні зали. Майно товариства складалося з пожертвувань, допомоги від різних організацій і установ, а також із прибутків від культурних заходів та спортивних змагань. Варто зазначити, що 23 лютого 1894 р. старшиною “Сокола” – В. Лаврівським було затверджено сокільський однострій кавового кольору за проектом Володимира Гнаткевича [17, арк. 45], а надзвичайні загальні збори товариства 11 березня 1894 р. ухвалили це рішення.

Уся робота у львівському сокільському товаристві проводилася у комісіях з трьох–семи осіб. Протягом багатьох років назви комісій змінювалися, але за кожною галузю сокільської діяльності відповідала окрема комісія. Так, наприклад, у перший рік існування “Сокола”, його діяльність “проводилася такими комісіями: “забавова” (проведення різноманітних вечорів), “гімнастичної термінології” (для створення і впровадження спеціальних термінів), “одягова” (для створення підручників і стагуть для сільських та міських гімнастично–пожежних товариств), а також комісією, яка винаймала домівку для товариства [5, с. 195]. Такий розподіл діяльності “Соколів” сприяв до створення мережі сокільських осередків. Наприклад, упродовж 1902–1903 рр. була створена музична секція “Соколів”, 1902 р. – жіночий руханковий відділ, існували протипожежні відділи, гімнастично–спортивні, театральні, хорові та ін. З часом окремі комісії “Сокола” перетворились на незалежні від сокільської організації інституції. Так, заходами музичної комісії “Сокола” у Львові було створено Вищий Музичний інститут, перші українські “Галантерійно–паперові Базари” у Львові, Станіславові, Стрию, “Українська Накладня Нот” у Львові, “Сокільський театр” тощо. За сприяння та підтримки львівського “Сокола” у Львові були засновані повітові кредитові кооперативи, серед яких і “Товариство кредитове Урядників і священників” [3, с. 27].

Поступово український “Сокіл” у Львові здобув більше своїх прихильників. Як підкреслив один з літописців українського сокільства А. Омельчук:

“Зачалася праця в новій станиці народної культури тіла і духа. Захоплення зразу було дуже велике, до “Сокола” вступали і молоді і старі, кожний старався дати йому свою поміч в міру своїх сил” [10, с. 185].

Діяльності товариства сприяли усі, хто розумів значення єдності духовного й фізичного виховання та вбачав у львівському “Соколі” потужну національну структуру, а не тільки осередок фізичного виховання. Цікавим був той факт, що при львівському “Соколі” була створена бібліотека, яка містила велику кількість не лише україномовних, але й іншомовних видань.

Проте, незважаючи на неабиякий розвиток українського сокільського товариства, на межі XIX–XX ст. у середовищі львівського “Соколу” виникли певні труднощі в організаційній діяльності. Певне зниження продуктивності й організованості “Сокола” засвідчують і самі засідання Загальних зборів товариства. Якщо у 1894 р. було проведено 21 старшинське засідання, а в 1895 р. – 28, то від 1897 р. їх кількість значно скоротилася. Так, у 1898 р. було проведено 7 старшинських засідань, а у 1899 р. – 6 [18, арк. 9]. Пояснення цього слід шукати у політичних поглядах окремих діячів сокільства. У своїй діяльності львівський “Сокіл” прагнув бути позапартійною структурою, однак вже у перші роки існування товариства, в його середовищі згуртувалися українці, які належали до народовської течії, інші – до москвофільської. Наприклад, головою перших Загальних зборів львівського товариства “Сокіл” було обрано помічника Бучацької гімназії, зятятого москвофіла Онуфрія Геціва. Саме партійно–політичні причини сприяли до значних суперечок в середині товариства. Особливо вони загострилися у 1897 р., коли народовці готувалися до святкування 50–річчя скасування панщини у Галичині, а москвофіли – до 50–літнього ювілею розбудови й відродження життя галицьких русинів [5, с. 196]. Ці протиріччя призвели до того, що в червні 1897 р. голова сокільського товариства В. Нагірний заявив про складання своїх повноважень, проте формально залишався головою “Сокола” до початку 1900 р.

У своїх спогадах тодішній голова “Сокола” В. Нагірний зазначав, що товариство народилося “в часі пробної консолідації партій народовецької та русофільської і з огляду на це члени обнятих партій взяли участь в заснуванні й веденні “Сокола” [9, с. 45–46]. Партійні незгоди в товаристві виникли ще й на одній з нарад представників усіх львівських товариств, коли В. Лаврівський від імені львівського “Сокола” заявив, що сокільське товариство не буде святкувати згаданого ювілею разом із москвофілами. Це й призвело до серйозних конфліктів всередині самого товариства й навіть до втручання поліції. Про конфлікт у сокільському товаристві повідомляло чимало українських та польських газет Львова. Звичайно, всі ці непорозуміння, які тривали до початку 1900 р. не додавали популярності товариству. Хоч на IX Загальних Зборах В. Нагірного знову було обрано головою “Сокола”, однак все керівництво перейшло до рук його заступника Романа Цеглинського [9, с. 46].

“Мене вшанувало товариство тим, що дало намалювати й вивісити мій портрет в залі засідань” – згадував згодом В. Нагірний [9, с. 47]. Так завершився

перший етап становлення львівського товариства “Сокіл”. В цей час лави сокілства поповнило чимало молоді, яка підтримувала народівців. Серед них були В. Безкоровайний, І. Яримкевич, І. Сполітакевич, М. Левицький, О. Доманик, Д. Кучика й ін. Товариство поступово відновило свою активну діяльність. Так, 28 лютого 1901 року за пропозицією д-ра В. Мороза було прийнято звернення “до значніших Русинів Краю, щоб приступали в члени “Сокола”, оскільки з огляду на бойкот “Сокола” членами старо-руські партії існування товариства є загрожене і для того проситись щирих Русинів о численне вписування до “Сокола”” [10, с. 186].

З початком 1901 року відбулися нові вибори керівництва сокілського товариства. VIII Загальні Збори обрали головою львівського “Сокола” Альфреда Будзиновського, а його заступником – Івана Боберського.

Список використаних джерел

- Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. / І. Андрухів. – Івано–Франківськ, 1995. – 72 с.
- Боберський І. Українське сокілництво (1894–1939) / І. Боберський. – Львів: Накладом “Сокола–Батька”, 1939. – 160 с.
- Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано–Франківськ, 1997. – 230 с.
- Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства “Сокіл” та його діяльність наприкінці XIX – на початку XX століття // “Сокіл–Батько”: Спортивно–руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка / І. Дацюк. – Львів: РВО “Основа”, 1996. – С.23–26.
- Жарський Е. “Соколи, соколи...” 1894 – 1914 – 1994 // “Сокіл–Батько”: Спортивно–руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. Благітка А. / Е. Жарський. – Львів: РВО “Основа”, 1996. – С.195–197.
- Качор А. “Сокіл–Батько” у Львові // “Сокіл–Батько”: Спортивно–руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. Благітка А. / А. Качор. – Львів: РВО “Основа”, 1996. – С.191–195.
- Лаврівський В. Соколь – календар на рік 1895 / В. Лаврівський. – Львів: накладом автора, 1894. – 113 с.
- Леник В. Українська організована молодь (молодіжні організації від початків до 1914 р.) / В. Леник. – Львів: Б. в., 1993. – 181 с.
- Нагірний В. З моїх споминів / В. Нагірний. – Львів: Накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив, 1935. – 70 с.
- Омельчук А. Тридцять п’ять літ // “Сокіл–Батько”: Спортивно–руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. Благітка А. / А. Омельчук. – Львів: РВО “Основа”, 1996. – С.185–188.
- Тиктор І. Велика історія України / І. Тиктор. – Вінніпег, 1948. – 965 с.
- Трофим’як Б. Гімнастично–спортивні організації в національно визвольному русі Галичини (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.) / Б. Трофим’як. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 696 с.
- Франко Т. Історія й теорія руханки / Т. Франко. – Коломия–Львів: Накладом “Сокола батька”, 1923. – 200 с.
- ЦДДА України, м. Львів. – Ф.312. – Оп.1. – Спр.1.
- Там само. – Спр.4.
- Там само. – Спр.9.
- Там само. – Спр.19.
- Там само. – Спр.77.
- Яричевський С. Мої спомини про “Сокіл” у Львові // “Сокіл–Батько”: Спортивно–руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. Благітка А. / С. Яричевський. – Львів: РВО “Основа”, 1996. – С.188–190.

References

- Andrukhiv I. Ukrainski molodizhni tovarystva Halychyny: 1861–1939 rr. / I. Andrukhiv. – Ivano–Frankivsk, 1995. – 72 s.
- Boberskyi I. Ukrainske sokilnytstvo (1894–1939) / I. Boberskyi.

- Lviv: Nakladom “Sokola–Batka”, 1939. – 160 s.
- Vatseba O. Narys z istorii zakhidnoukrainskoho sportyvnoho rukhu / O. Vatseba. – Ivano–Frankivsk, 1997. – 230 s.
- Datsiuk I. Vynyknennia ukrainskoho sportyvnoho tovarystva “Sokil” ta yoho diialnist naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia // “Sokil–Batko”: Sportyvno–rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994 / Uporiad. A. Blahitka / I. Datsiuk. – Lviv: RVO “Osnova”, 1996. – S.23–26.
- Zharskyi E. “Sokoly, sokoly...” 1894 – 1914 – 1994 // “Sokil–Batko”: Sportyvno–rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994 / Uporiad. Blahitka A. / E. Zharskyi. – Lviv: RVO “Osnova”, 1996. – S.195–197.
- Kachor A. “Sokil–Batko” u Lvovi // “Sokil–Batko”: Sportyvno–rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994 / Uporiad. Blahitka A. / A. Kachor. – Lviv: RVO “Osnova”, 1996. – S.191–195.
- Lavrivskyi V. Sokol – kalendar na rik 1895 / V. Lavrivskyi. – Lviv: nakladom avtora, 1894. – 113 s.
- Lenyk V. Ukrainska orhanizovana molod (molodizhni orhanizatsii vid pochatkiv do 1914 r.) / V. Lenyk. – Lviv: B. v., 1993. – 181 s.
- Nahirnyi V. Z moikh spomyniv / V. Nahirnyi. – Lviv: Nakladom Reviziinoho Soiuza Ukrainskykh Kooperativ, 1935. – 70 s.
- Omelchuk A. Trydtsiat p’iat lit // “Sokil–Batko”: Sportyvno–rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994 / Uporiad. Blahitka A. / A. Omelchuk. – Lviv: RVO “Osnova”, 1996. – S.185–188.
- Tyktor I. Velyka istoriia Ukrainy / I. Tyktor. – Vinnipeh, 1948. – 965 s.
- Trofym’iak B. Himnastychno–sportyvni orhanizatsii v natsionalno vyzvolnomu rusi Halychyny (druha pol. XIX – persha pol. XX st.) / B. Trofym’iak. – Ternopil: Ekonomichna dumka, 2001. – 696 s.
- Franko T. Istorii i teoriia rukhanky / T. Franko. – Kolomyia–Lviv: Nakladom “Sokola batka”, 1923. – 200 s.
- TSDIA Ukrainy, m. Lviv. – F.312. – Op.1. – Spr.1.
- Tam samo. – Spr.4.
- Tam samo. – Spr.9.
- Tam samo. – Spr.19.
- Tam samo. – Spr.77.
- Iarychevskyi S. Moi spomyny pro “Sokil” u Lvovi // “Sokil–Batko”: Sportyvno–rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994 / Uporiad. Blahitka A. / S. Yarychevskyi. – Lviv: RVO “Osnova”, 1996. – S.188–190.

Papenko E. M., postgraduate student of modern history of Ukraine, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), jenuya–papenko@mail.ru

Activities of the Ukrainian Sokil Society during the presidency of V. Nahirnyi (1894–1900)

Activities of the Ukrainian Sokil Society during the presidency of V. Nahirnyi are considered in the article. Role and place of V. S. Nahirnyi in a birth of Ukrainian Sokil movement in Eastern Galichina at the end of XIX – at the beginning of XX century are considered in the article. Reasons for Sokilsocieties creation and an influence of Czech and Polish Sokils are analyzed. In the article it is discovered the influence of socio–political process, which happened on West Ukrainian lands at the end of XIX century, upon the birth and development of Sokil movement. Sport, gymnastic, fire–prevention, cultural and educational activity of Ukrainian Sokil Youth Society in Eastern Galicia at the end of XIX – at the beginning of XX centuries are explored, forms and methods of physical education are highlighted. The emphasis is laid on the importance of gymnastic and sport for Ukrainian people on the eve of the First World War. The article considers the policy of Polish governors regarding energization of Ukrainian gymnastics and sport movement on the verge of XIX–XX centuries.

Keywords: Sokilmovement, youth society, Eastern Galicia, the national liberation struggle, government formation process.

Папенко Е. Н., аспирант кафедры новейшей истории Украины, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), jenuya–papenko@mail.ru

Деятельность украинского сокольского общества во времена руководства В. Нагорного (1894–1900 гг.)

Рассматривается деятельность украинского молодежного общества “Сокол” во времена руководства В. Нагорного. Подчеркнута роль В. Нагорного в зарождении украинского сокольского движения в Восточной Галиции в конце XIX – начале XX в. Проанализированы причины создания сокольских обществ и влияние чешского и польского сокольства. Раскрыто влияние социально–политических процессов, которые происходили на западноукраинских землях в конце XIX в., на зарождение и развитие сокольства. Рассмотрено гимнастическо–спортивную, противопожарную и культурно–просветительскую деятельность украинского молодежного общества “Сокол”

в Восточной Галиции в конце XIX – начале XX в. Освящены формы и средства физического воспитания. Акцентируется внимание на значении гимнастики и спорта для украинского народа накануне Первой мировой войны. Рассмотрено политику польского наместничества в Галиции по активизации деятельности украинского гимнастическо-спортивного движения на рубеже XIX–XX вв.

Ключевые слова: Сокольское движение, молодежные общества, Восточная Галиция, национально-освободительная борьба, государственность.

* * *

УДК 633.1:631.527:581.19(092)

Ожерельєва В. М.

кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник,
Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН
(Україна, Харків), valentyana.g100@gmail.com

**Микола Йосипович Мельников (1900–1973) –
ОРГАНІЗАТОР І ПЕРШИЙ КЕРІВНИК ЛАБОРАТОРІЇ ЯКОСТІ
ЗЕРНА ХАРКІВСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЙНОЇ СТАНЦІЇ**

Підвищення якості зерна нових сортів і гібридів було і залишається одним із найважливіших завдань сільськогосподарського виробництва. Виходячи з цього основними напрямками досліджень лабораторій якості зерна є розробка теоретичних і методичних аспектів підвищення результативності селекції на якість зерна, впровадження нових методів і прийомів оцінки селекційного матеріалу, оцінка впливу основних прийомів технологій вирощування на технологічно-біохімічні властивості зерна. Не стала виключенням така ж лабораторія Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН.

У статті методом історико-наукового аналізу проаналізовано життєвий і творчий шлях видатного вітчизняного вченого в галузі біохімії і технології сільськогосподарських культур. Свій творчий шлях він присвятив вітчизняній науці. Характерною рисою діяльності є глибока різностороння ерудиція, що принесла йому заслужений авторитет серед наукової спільноти сільськогосподарської науки. Науковець, фахівець своєї справи, кандидат сільськогосподарських наук Микола Йосипович Мельников. Беззмінний керівник лабораторії якості зерна впродовж 40 років.

Метою роботи стало вивчення на основі літературних джерел та опублікованих наукових праць М. Й. Мельникова розкриття ролі його як вченого, популяризатора, та одного з організаторів наукового забезпечення ведення сільського господарства в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'єва протягом 1933–1973 рр.

Ключові слова: М. Й. Мельников, пшениця, хліб, сорт, якість зерна, селекція, технологія.

Історіографія представлена повідомленнями в звітах Укр. НДІРСіГ ім. В. Я. Юр'єва [1], працями Л. П. Кучумової [2], І. А. Панченка [3] та ін. Ці роботи носять або інформативний характер, або підсумовують важливі досягнення певного періоду діяльності вченого на займаних посадах, або в історії селекції сільськогосподарських культур Укр. НДІРСіГ ім. В. Я. Юр'єва. Комплексного наукового дослідження життєвого та творчого шляху видатного вітчизняного вченого в галузі біохімії та технології сільськогосподарських культур М. Й. Мельникова на сьогодні ще немає.

Академік В. Я. Юр'єв з самого початку роботи на Харківській селекційній станції опікувався створенням своєї технологічної лабораторії. На конференції, скликаній ВУСГН 17–20 вересня 1931 р., щодо опрацювання та розв'язання питань перебудови селекції та насінництва в Україні, вчений сказав: “Хоч основний напрямок у селекції – це врожайність, я хочу підкреслити другий напрямок. Це якість зерна. Ми його визначили тільки теоретично... Для потреб нашого харківського селекційного відділу та нашої сортосітки треба створити млинарно-хлібопекарську лабораторію великого масштабу” [4, с. 27]. І мрія Василя Яковича врешті-решт стала реальністю. Лабораторія якості зерна стала однією з перших в нашій країні. Початок

свого існування вона бере від лабораторії технології зерна, яка була заснована у 1933 р. кандидатом сільськогосподарських наук М. Й. Мельниковим, беззмінним її керівником до 1973 р. 40 років віддав він улюбленій праці.

Народився Микола Йосипович 19 грудня 1900 р. в с. Бурцево колишньої Уфимської губернії і Ногаєвської волості (Башкирської АРСР) в родині селян. В 1906 р. батько хлопця кидає сільськогосподарський наділ й з родиною переїздить до м. Уфи працювати на залізничну дорогу. А в 1918 р. батько гине на фронті.

В 1910 р. Микола вступає до церковноприходської школи, яку закінчив у 1912 р. Цього ж року вступає до Уфимського реального училища. За декілька місяців до закінчення училища хлопець добровільно вступає до лав Червоної армії. Як рядовий стрілець бере участь у бойових операціях. В подальшому працює на господарській й культурно-освітній роботі в частинах 27 стрілецької дивізії спочатку на Колчаківському, а згодом на Польському фронтах. По закінченні військових дій, наприкінці 1920 р. його відряджають на навчання курсантом до військово-господарської академії Червоної армії і Флоту. Але при скороченні штатного складу армії та військово-учбових закладів демобілізується у 1922 р. Цього ж року вступає до Ленінградського сільськогосподарського інституту, де навчається до 1925 р.

Свій трудовий шлях розпочинає спочатку практикантом, потім техніком в млинарно-хлібопекарській лабораторії колишнього Всесоюзного інституту прикладної ботаніки (ВІП). Завданням лабораторії зводилося до проведення сортових якісних особливостей пшениць та жита колишнього СРСР.

Впродовж 1929–1931 рр. працює на виробничому хлібопеченні з організації лабораторного контролю процесів опари й випікання хліба у м. Києві. На цій підприємстві організовує ряд заводських лабораторій. В 1931 р. М. Й. Мельников створює й очолює таку ж лабораторію на одеському хлібозаводі-автоматі.

В 1931 р. його запрошують на Безенчужську державну селекційну станцію Куйбишевської обл. В 1932–1933 рр. і в цій установі створює й очолює технологічну лабораторію з вивчення якості сортів пшениці саме сортів Безенчужської станції.

З таким досвідом роботи зі створення технологічних лабораторій Миколу Йосиповича запрошує на роботу дирекція Харківської селекційної станції. З жовтня 1933 р. він очолює створену лабораторію технології. Лабораторія була одна з найпотужніших аналогічних лабораторій в колишньому СРСР.

В 1937 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук на тему “Оценка хлебопекарных свойств селекционных сортов пшениц микродробильным методом”.

У вересні 1941 р. разом з сім'єю переїжджає на Камишинську державну селекційну станцію. Звідти, у серпні 1942 р. його призивають до лав Червоної армії й направляють до 22 Західного артилерійського полку. За рік закінчив курси молодшого лейтенанта польової артилерії. Впродовж 1942–1945 рр. приймає участь в боях з німецькими загарбниками на Західному, 1–ому, 3–ому Білоруських фронтах. Командує взводом зв'язку